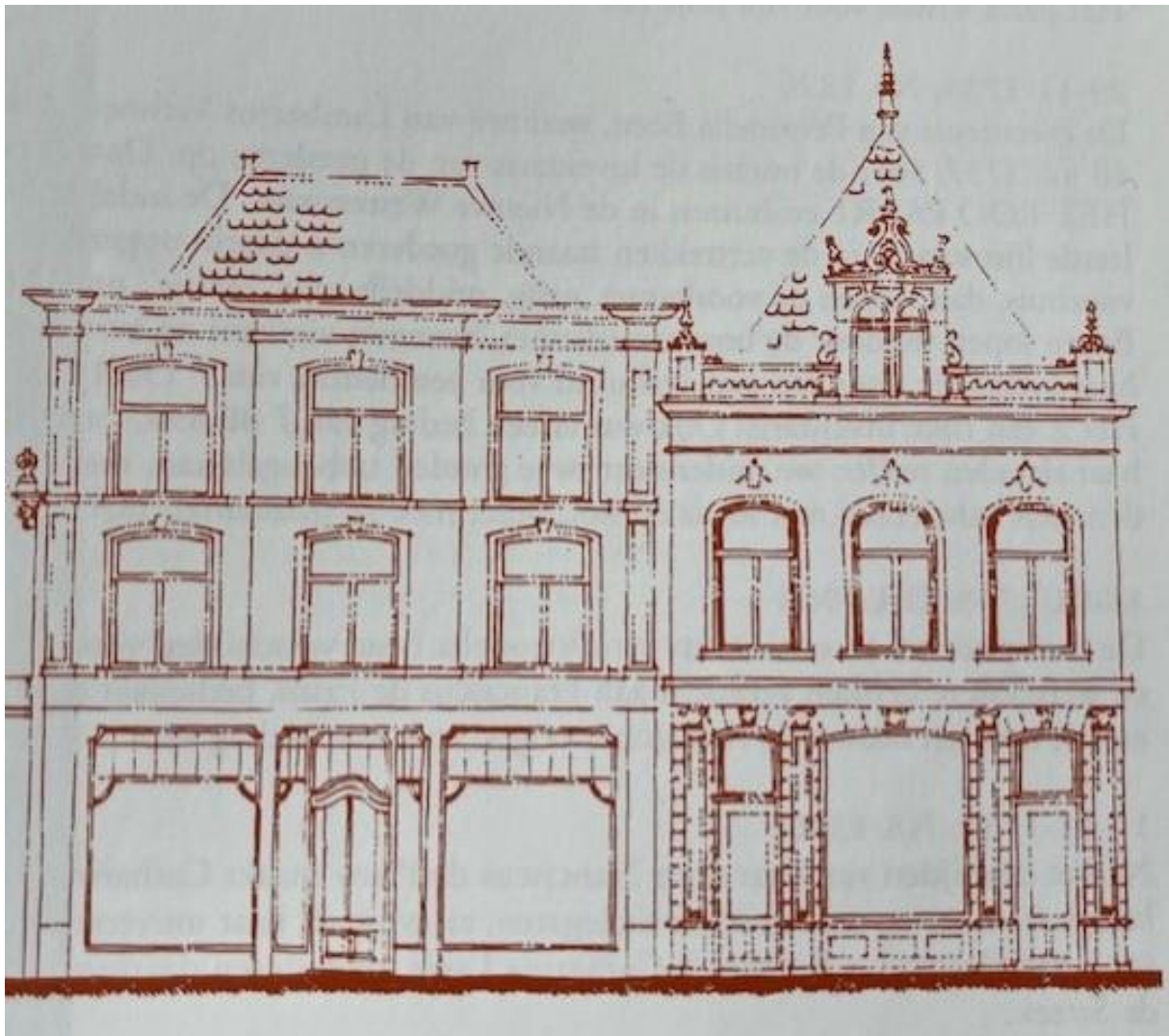

**‘Herstel van historische en architectonische bijzondere winkelpuien in
Westerstraat Enkhuizen als mogelijk onderdeel van subsidie aanvraag
Impulsaanpak Winkelgebieden (IW)’**

Stadsherstel Enkhuizen

Westerstraat 62 en 64: twee voorbeelden van bijzondere puien die uit de Westerstraat zijn verdwenen maar samen met hun erboven liggende gevels relatief eenvoudig zijn te herstellen. Wellicht interessant om deze in overleg met eigenaren/winkeliers als pilot voor te dragen?

Stichting Stadsherstel Enkhuizen, april 2024

Auteurs: Dick Ahles, Jan-Sebastian van Lissum, Klaas Pit

Inleiding: Doel, Urgentie én Momentum

Afbraak

Het centrum van Enkhuizen staat vol met bijzondere historische panden en monumenten, afgewisseld met huizen en gebouwen die er in verschillende perioden tussen zijn gezet. Wie door de stad loopt kan zich amper voorstellen dat meer dan de helft van de panden die hier in de Gouden Eeuw stonden tijdens de neergang van de stad in de 18e en 19e eeuw zijn afgebroken. Wat velen nog meer zal verbazen is dat ook in de 20e eeuw nog veel bijzondere woon- en winkel panden én hun puin op de begane grond die het behouden waard waren desondanks zijn verdwenen, soms door brand, maar soms ook door sloop voor nieuwbouw. En dat is zonde, maar dit biedt tegelijkertijd ook kansen.

Stadsherstel Enkhuizen: 23 historische panden gered voor Enkhuizen

De Stichting Stadsherstel Enkhuizen heeft in de historische binnenstad van Enkhuizen sinds haar bestaan onder haar leiding al meer dan 23 panden aangekocht en gerestaureerd. Dit gebeurde na uitvoerig historisch bouwkundig onderzoek en werd uitgevoerd door zorgvuldig geselecteerde architecten, aannemers en ambachtelijke specialisten. Hiermee heeft Stadsherstel talloze panden weten te behouden voor Enkhuizen. Hieronder een paar voorbeelden van dit soort panden aan de Dijk 84 (links) en Zuiderkerksteeg 16 (rechts). Op dit moment heeft Stadsherstel nog twee rijksmonumenten in bezit in de Westerstraat en Breedstraat. Stadsherstel staat open voor eventuele nieuwe projecten, mits die een bijdrage leveren aan het behouden van de historische binnenstad van Enkhuizen. Daarmee zou Stadsherstel ook kunnen participeren aan dit winkelpuin-project in de Westerstraat waarmee wij nu komen, als er interessante kansen voorbij zouden komen.

Hybride winkel- én woonstraat

Deze notitie gaat over winkelpanden, en dan met name hun winkelpuien, in de oudste (winkel)straat van Enkhuizen, de Westerstraat. Wij richten ons voornamelijk op het gebied tussen de Nieuwstraat en de Bagijnestraat, het winkelhart van de stad.

Legenda: groen = rijksmonument, oranje = gemeente monument, rode stip = leegstaand pand (opname voorjaar 2024)

De Westerstraat bevat veel van de oudste en meest bijzondere panden van Enkhuizen. Ook Suus Messchaert-Heering besteedde daar in haar boek “Van Koopmansstraat tot Nieuwmarktspijp” (Vereniging Oud Enkhuizen, 2001¹) gedetailleerd aandacht aan. Dat gebeurde ook in het boekje ‘Herinneringen aan verdwenen winkeltjes in Enkhuizen’, van dezelfde vereniging uit 2017. Zoals ook op foto’s uit het beeldarchief van Oud Enkhuizen blijkt, was de Westerstraat altijd een gemengde straat. Er waren immers altijd winkels én woningen door elkaar heen gevestigd. Tot ver in de jaren 1960 reden en parkeerden er ook nog auto’s. Na die periode werd het een echte voetgangerszone waar de winkelfunctie domineerde. Veel puien van woonhuizen werden echter nooit aangepast en bestaan nog steeds. Het geeft maar aan hoe hybride tussen wonen en winkelen ook het winkelgebied van de Westerstraat altijd is geweest. Dit is belangrijk om mee te nemen in de discussie over het bestemmingsplan van deze straat. Stadsherstel Enkhuizen pleit voor het vasthouden aan deze mix van woningen en winkels in de Westerstraat, waarbij het belangrijk is om een levensvatbaar kernwinkelgebied te behouden en winkels en publieke functies die nu te perifeer liggen te centraliseren om ‘de loop erin’ te krijgen én houden.

Beschermd stadsgezicht en historisch belang Westerstraat

Voor Stadsherstel Enkhuizen zijn ook de architectuur-historische én stedenbouwkundige achtergrond van de Westerstraat van groot belang. Vandaar ook dit voorstel. De essentie van de Westerstraat voor de stad wordt ook door experts onderschreven. In haar masterscriptie ‘Het verhaal van een West-Friese wereldstad’ uit 2011 legt Dieuwertje Duijn van Archeologie West-Friesland bijvoorbeeld uit hoe de Streekweg aan het eind van de 12^e eeuw op haar huidige locatie kwam te liggen.

¹ In dit stuk is mede gebruik gemaakt van dit boek en het beeldarchief van Oud Enkhuizen, waarvoor dank. Daarnaast werd ook eigen beeldmateriaal en onderzoek ingezet.

Aanvankelijk lag zij parallel, maar noordelijker. In het verlengde ervan lag het verdrinken dorp Enchusen, waarvan de overblijfselen nu in het Ysselmeer liggen. De Westerstraat is onderdeel van deze lintbebouwing met daarlangs de oudste huizen van Enkhuizen zoals Café De Slof aan Westerstraat 28 (uit 1460, zie hieronder links) of Westerstraat 75 (uit 1540, zie hieronder rechts).

In het ministeriële aanwijzingsbesluit om de binnenstad van Enkhuizen tot beschermd stadsgezicht te classificeren uit 1982 wordt de Westerstraat expliciet genoemd als 'de centrale as' van de stad. Het verschil tussen het middeleeuwse deel met haar flauw gebogen rooilijnen en het lineair karakter van de stadsuitbreiding van het nieuwere deel met daartussenin de knik bij de Westerkerk als overblijfsel van het samenvoegen van twee kernen worden erin geroemd. 'De opbouw van de gevelwand uit afzonderlijke gebouwen geeft een afwisselend straatbeeld'. 'In het gedeelte van de Westerstraat, waar de winkelfunctie het sterkst ontwikkeld is, zijn de percelen smal en relatief diep'. 'De Westerstraat kent vele, zeer smalle verbindingsstegen met de achterliggende straten en grachten'. Verder: 'Kenmerkend is een zekere eenheid in opbouw en geleding van de gevels en in materiaalgebruik'. 'Het bebouwingsbeeld wordt in sterke mate bepaald door een afwisseling van lijst- en topgevels. Rijkversierde trapgevels nemen in het stadsbeeld een bijzondere plaats in'. Deze onderdelen benadrukken het belang van het behoud en herstel van winkelpuien in de Westerstraat, als onderdeel van een grotere en bredere visie om de gehele binnenstad de nodige impuls te geven.

Leegstand en verloedering als uitdaging

Net als veel andere winkelstraten in andere steden kampt de Westerstraat met aanzienlijke leegstand en liggen verval en verpaupering op de loer. Helemaal als leegstaande winkelpanden niet meer goed schoongemaakt of onderhouden worden en hun etalages geen aantrekkelijke invulling krijgen maar als opslag gaan dienen met verweerde en vergeelde reclame posters en dozen direct voor het raam.

Dat doet de aantrekkelijkheid van deze straat geen goed. Bovendien heeft dit na sluitingstijd een negatieve invloed op een sociaal veiligheidsgevoel.

Wij vragen dan ook om op korte termijn een actie te starten met alle eigenaren van leegstaande panden om in overleg de uitstraling van desbetreffende panden te verbeteren.

Korte termijn vs. lange termijn

Prioriteit voor de korte termijn is, dat de lege panden gevuld worden met wat bijdraagt aan een verlevendiging van het winkelgebied. En dan maakt het niet uit of het om een pop-up, baliefunctie, kantoor, horeca, of een tijdelijke winkel gaat. De deur moet open en er moet licht branden. Zonder dat zal het winkelgebied langzaam afsterven.

Voor de langere termijn gaat het om verbeteren van de kwaliteit van de panden en als de leegstand eenmaal is bezworen, kan er (weer) worden gedacht aan sturing op de kwaliteit en gevarieerdheid van functies en branches en dus om het verbeteren van de kwaliteit van het onroerend goed; de kwaliteit van de puien en het stimuleren van wonen boven winkels.

Reclame en uitstallingen

Ook het uitstellen van diverse koopwaar, felgekleurde raamgrote uitverkoopstickers, vlaggen, toeters en bellen in rekken en bakken voor de winkels dragen niet positief bij aan een aantrekkende en gezellige beleving van de Westerstraat. Dat geldt ook voor puien van winkeliers die bewust kiezen om op te vallen met opvallende kleuren of grote (licht)reclames en daarmee zichtbaar detoneren met de historische en monumentale uitstraling van de rest van de Westerstraat. Dit is met name bij grotere ketens het geval. Dit verleidt bezoekers niet tot een langer verblijf en daarmee gepaard gaand hoger bestedingspatroon in de winkels en horeca. En dat betekent voor ondernemers minder omzet, voor pandeigenaren minder huuropbrengsten. Het Noordhollandsch Dagblad kwam op 12 maart j.l. ook met een veelzeggende kop: 'De uitstraling van Enkhuizen, lopend vanaf het station, is een rommeltje. Dat moet anders in zo'n mooie historische stad'.

De foto's hieronder tonen voorbeelden van uitstallingen en reclame uitingen die niet bijdragen aan de kwaliteit en beleving van de Westerstraat. Het geeft de rommelige indruk waar ook het artikel in Het Noordhollandsch Dagblad het heeft. Hier valt snelle winst te behalen door de regels hiervoor aan te passen en hierover met de winkeliers in gesprek te gaan.

Positieve bijdrage ondernemers

Daarentegen zijn er gelukkig ook veel ondernemers die met hun winkels, horecazaken en initiatieven proberen de Westerstraat een nieuwe impuls te geven. Velen van hen hebben hun gevels, winkelpuien en assortiment prima op orde. Hun inzet, durf en ondernemerschap verdienen de steun van de stad, haar inwoners en bezoekers.

Uitdagingen: Streekhof en Schepenwijk, internetaankopen en parkeren

Toch kiezen velen er tegelijkertijd voor om te gaan winkelen in winkelcentrum Streekhof in Grootebroek, de Schepenwijk, of elders en zijn ook internetaankopen geduchte concurrenten van de Enkhuizer binnenstad. Verder is er al jaren een parkeerprobleem in Enkhuizen (ook voor publiek dat graag in Enkhuizen zou willen komen winkelen) waarop maar niet krachtig genoeg geanticipeerd wordt door de gemeente. Dat laatste maakt het dan ook niet makkelijk om extra koopkracht naar de stad te lokken die voor de Enkhuizer ondernemers, winkeliers en horeca nodig zijn om een bruisend en bloeiend stadshart mogelijk te maken, juist ook buiten het toeristenseizoen.

Bredere visie nodig

Voor de Enkhuizer binnenstad is er daarom ook een bredere visie nodig, die de stad een impuls kan geven. Het gaat daarbij volgens veel ondernemers en inwoners die wij spraken om niet alleen de Westerstraat maar ook om het inrichten van voetgangerszones en promenades, een grote ondergrondse parkeergarage en bijvoorbeeld het weren van zwaar verkeer uit de binnenstad.

Ook valt te bezien op wat voor type toeristen de stad zich wil richten. Is dat laagdrempelig toerisme of hoogwaardig cultureel toerisme? Het gemeentebestuur gaf in de vorige periode aan zich op de laatste categorie te willen richten, maar dan moet de infrastructuur en het aanbod van winkels en horeca daar wel bij aansluiten. Zo zijn veel cultuurhistorische bezienswaardigheden (zoals Waag, Snouck van Loosen Huis, Weeshuis, Kerkenraadskamer en Stadshuis) nu niet makkelijk te bezichtigen en wordt er gewerkt aan een nieuw horecabeleid.

Centraliseren van functies om 'de loop' erin te houden

Naast het stedenbouwkundig aantrekkelijk maken van het winkelgebied zal er bijvoorbeeld ook gestuurd kunnen worden op het soort van aanbod, variatie en mix van kleinere (lokale) winkels en ketens, waarbij rekening moet worden gehouden met het historische karakter van de straat om een bezoek extra aantrekkelijk te maken. Enkhuizen zou bijvoorbeeld het aanbod in de Westerstraat in overeenstemming kunnen brengen met de aantrekkingskracht van Enkhuizen als toeristische 'place-to-be' en dat in de marketing en promotie kunnen positioneren. Door middel van specialisatie, niche producten, lokale ambachten, een assortiment dat zich richt op de maritieme link van de stad en landbouwproducten uit de regio kan Enkhuizen zich onderscheiden als bijzondere winkelstad. Om mensen te trekken zijn er ook publiekstrekkers nodig en zou het handig zijn om openbare functies waar overdag veel mensen komen (bibliotheek, medisch centrum, baliefuncties stadskantoor, etc.) in de looproute van de Westerstraat mee te nemen in plaats van deze decentraal onder te brengen waar deze functies op zichzelf staan en synergievoordelen verloren gaan. De loop gaat er dan uit. Lege panden kunnen tijdelijk gevuld worden met exposities van kunstenaars, vintages of andere pop-up initiatieven. Ook zal een laagdrempelige en makkelijke connectie met grote attracties als Sprookjeswonderland en het Buitenmuseum met de Westerstraat de binnenstad helpen om meer bezoekers te genereren.

BIJENKOMST
Toekomstbestendig kernwinkelgebied Enkhuizen.
Wat is daar voor nodig?

KOMT U OOK?

Enkhuizen heeft een historische en levendige binnenstad met winkels, horeca en dienstverleners. De stad is constant in beweging. Zo staat de winkelfunctie onder druk en zien we steeds vaker andere functies als kantoren en woningen in het kernwinkelgebied. Ook het behoud van de monumentale waarde van het kernwinkelgebied verdient aandacht.

Onderzoek kernwinkelgebied: 8 april bijeenkomst ondernemers

Meedenken over een toekomstig kernwinkelgebied

U werkt elke dag in het kernwinkelgebied en uw ideeën zijn waardevol voor ons. We horen dan ook graag uw mening over vragen als:
 Wat is er nodig om leegstand tegen te gaan?
 Is de huidige afbakening van het kernwinkelgebied passend?
 In hoeverre is wonen een optie?
 Welke kansen ziet u voor het kernwinkelgebied?
 Hoe houden we het kernwinkelgebied aantrekkelijk voor ondernemers en bezoekers?

Programma

- welkomstwoord van wethouder Win Bijman
- toelichting op proces en onderzoek door Stec Groep
- met elkaar in gesprek over het huidige kernwinkelgebied en kansen en keuzes voor de toekomst

Klankbordgroep Stec Groep

Uit de klankbordgroep die de Stec Groep organiseerde in februari 2024 kwamen verschillende onderwerpen naar voren over de Westerstraat zoals de rol van ketens, de negatieve beleving van de openbare ruimte, de verschillende soorten pandeigenaren en hun betrokkenheid, hoe hun rendement te vergroten door (aan de achterzijde) woningen toe te staan, de huurprijzen, de invloed van woningen ten opzichte van de straat als kernwinkelgebied, concurrentie van Schepenwijk en andere steden, het relatief kleine achterland vanwege de geografische locatie, verkeer, laden en lossen en de belangrijke rol van toerisme voor de stad. Op 8 april aanstaande wordt hier in de Zuiderkerk een vervolg aan gegeven waaraan ook Stadsherstel Enkhuizen middels een korte presentatie van dit initiatief een bijdrage zal leveren.

Enkhuizen moet meedoen aan 4e ronde Impulsaanpak Winkelgebieden-subsidies

Het vraagstuk rond de Westerstraat is niet alleen urgent omdat verdere leegstand en verloedering moeten worden tegengegaan. Het is nu ook hét momentum omdat de Rijksoverheid op dit moment een flinke kans op subsidie heeft voor straten als de Westerstraat én bijbehorende binnenstad in het kader van de Impulsaanpak Winkelgebieden, waarover later in dit stuk meer. Kort gezegd beoogt het winkelstraten en stadscentra die met leegstand kampen, en waar verloedering op de loer ligt, met aanzienlijke subsidies een steun in de rug te geven. In de eerste 3 ronden heeft Enkhuizen zich niet hiervoor opgegeven, terwijl participerende steden in de periode 2021-2023 elk tussen de 1 tot 5 miljoen euro aan subsidie wisten op te strijken. In totaal is er hiervoor 100 miljoen euro beschikbaar. Ons initiatief om de winkelpuien van de Westerstraat een impuls te geven kan dan ook gezien worden als onderdeel van dit programma, wat zich naast (winkel)leegstand ook richt op wonen, inrichting openbare ruimte, parkeren en groen.

Dit sluit niet alleen aan op het onderzoek dat de Gemeente Enkhuizen op dit moment doet met de Stec Groep naar hoe zij de Westerstraat aantrekkelijker kan maken als bloeiende winkelstraat. Maar ook op wat momenteel door de gemeente in gang gezet is omtrent de horeca in de binnenstad. Veel inwoners die een vragenlijst invulden over het horecabeleid noemden dat minder autoverkeer in de winkel- en terrasgebieden een significante verbetering met zich mee zouden brengen voor het aantrekkelijker maken van de binnenstad. Meer aaneengesloten voetganger zones, dus zonder auto's, kunnen daar ook een positieve bijdrage aan leveren. Het sluit ook aan op het feit dat veel winkeliers en pandeigenaren in de Westerstraat niet de middelen hebben om hun puin en panden op te knappen.

Stadsherstel Enkhuizen wil inhoudelijke bijdrage leveren

Juist daarom zijn de subsidies van IW juist nu zo cruciaal omdat zij veel vliegen in één klap kunnen vangen omtrent uitdagingen waarmee de binnenstad, en de Westerstraat in het bijzonder, momenteel mee kampen. Met het Rijk, ondernemers, pandeigenaren en gemeente samen kan de binnenstad de impuls krijgen die het verdient! Daarvoor moet de gemeente wel vóór juli dit jaar de aanvraag indienen. Stadsherstel Enkhuizen draagt daaraan middels dit stuk graag haar steentje bij en beseft zich ook dat we er met alleen het herstel van bijzondere winkelpuien nog lang niet is. Het kan echter wel een onderdeel zijn van een groter masterplan, wat nodig is voor de Enkhuizer binnenstad. Op onze website (<https://stadsherstelenkhuizen.nl/winkelpanden-westerstraat/#page-content>) maken wij op dit moment een database met daarin alle panden in het afgebakende deel van de Westerstraat. Binnenkort zullen daarop per pand verschillende onderdelen worden weergegeven zoals of het pand gebruikt wordt of leeg staat, een waardering van de huidige pui, historische achtergrond met foto's, etc. etc.

Geen dwang maar samenwerken

Wij hopen dan ook een positieve rol te kunnen spelen met het naar Enkhuizen halen van de IW subsidies. Wij richten ons daarbij met name op het bouwhistorische en architectonische perspectief. Daarbij staat samenwerken centraal in plaats van dwang. Winkelpuien en historische gevels zijn als onderdeel van de openbare ruimte zeker ook onderdeel van de IW-subsidies, maar ons initiatief kan ook los daarvan gezien worden om de aantrekkelijkheid van de Westerstraat sowieso te verhogen. Dit zien wij als een hart onder de riem van de lokale ondernemers.

Voorbeelden elders van een win-win situatie

In andere steden als Leiden, Maastricht en de Amsterdamse 9 Straatjes is eerder al gebleken dat een grotere mate van uniformiteit en terughoudendheid met de eerder genoemde (reclame)uitingen juist méér oplevert. Daarbij werd in Amsterdam bijvoorbeeld ook samengewerkt met erfgoedorganisaties als Heemschut, die met een soortgelijk initiatief kwam. De voordelen blijken ook uit het boek "Leiden in de etalage, historische winkelpuien in de binnenstad" van P.C. Meijers uit 2010.

Niet alleen voor de eigen inwoners en andere bezoekers die dit als prettiger vertoeven ervaren, maar ook voor de ondernemers, pandeigenaren en de rest van de stad. Deze win-win situatie beogen wij met dit initiatief te bewerkstelligen.

Nieuwendijk Amsterdam

Op dit moment loopt er een project in Stadsdeel Centrum Amsterdam om de Nieuwendijk, een winkelstraat tussen centraal station en Dam, een nieuwe impuls te geven. De Nieuwendijk kampt met leegstand en achteruitgang, de straat is vaak vies en er is last van criminaliteit. Meer informatie hierover is te vinden op www.amsterdam.nl/aanpakbinnenstad.

Hoofdstuk 1: Onderverdeling winkelpuien & Historische Achtergrond

Het doel van deze notitie is om het onderwerp winkelpuien en de bijbehorende gevels erboven op de agenda te zetten. Gezien de grote waarden die historische en/of bijzondere architectonische winkelpuien voor het centrum van Enkhuizen hebben is dat namelijk van groot belang. Het is een onderwerp dat juist nu meer aandacht verdient omdat de Westerstraat kampt met grote uitdagingen. Hieraan meer aandacht geven zal de aantrekkelijkheid van de binnenstad, en de Westerstraat in het bijzonder, sterk verhogen. Ook in andere steden bleek een verbetering van de aanpassing van deze puien en gevels een zeer positief effect te hebben. Daarvoor moet er wel met gemeente, ondernemers én pandeigenaren worden samengewerkt.

Onderverdeling

Bij het behoud en/of herstel van historische en/of architectonisch bijzondere winkelpuien gaat het onder andere om de volgende gevallen:

1. De vermindering/sloop van waardevolle, (on)beschermde, oude en/of architectonisch bijzondere puien;
2. Historische en/of bijzondere architectonische winkelpuien die relatief makkelijk in oude glorie zijn te herstellen (omdat er bijvoorbeeld alleen maar kunststof platen over de oorspronkelijke detaillering zijn aangebracht);
3. Historische en/of bijzondere architectonische winkelpuien die geheel verdwenen zijn, maar wel terug te plaatsen;
4. Het verdwijnen van de uiterlijke parcellering van de buitenzijde van desbetreffende panden door het samentrekken van panden;
5. Pandeigenaren/winkeliers willen hun huidige en/of moderne pui aanpassen/vervangen. Hierbij dient te worden ingezet op een eenheid tussen de winkelpui en de rest van de gevel, en een puienarchitectuur van hogere kwaliteit dan nu doorgaans wordt gerealiseerd.

Historische achtergrond

Enkhuizen is van oudsher een bruisende stad met een levendige handel en nijverheid. Vanzelfsprekend bracht dit vele handelaren en verkopers met zich mee die hun handel veelal op de markt of in winkels aan de man brachten. Ambachtslieden verkochten hun artikelen meestal vanuit hun werkplaatsen. De oorspronkelijke winkels waren in woonhuizen gevestigd en hadden geen etalages. Dat was ook in de Westerstraat het geval.

Aan het einde van de 18e eeuw ontstonden in Frankrijk (en later ook in bijvoorbeeld Engeland, Duitsland, Italië en Hongarije) overdekte passages met aaneengeschakelde winkels waar koopwaar werd aangeboden achter etalages met glazen panelen. Hoewel er in het buitenland diverse voorbeelden hiervan bewaard gebleven zijn, kwam men in Nederland niet veel verder dan de relatief bescheiden Haagsche Passage (1885). In Parijs werd in 1852 het eerste warenhuis geopend, wat resulteerde in een revolutie op winkelgebied. Verschillende artikelen werden aangeboden, veelal achter gedecoreerde etalages tegen vaste prijzen, en bovendien konden mensen binnenlopen om zonder enige verplichting de goederen te bekijken. Door de mogelijkheid om grote platen glas te produceren en met stalen balken brede raampartijen te scheppen, ontstonden er grote winkelruiten en etalages.

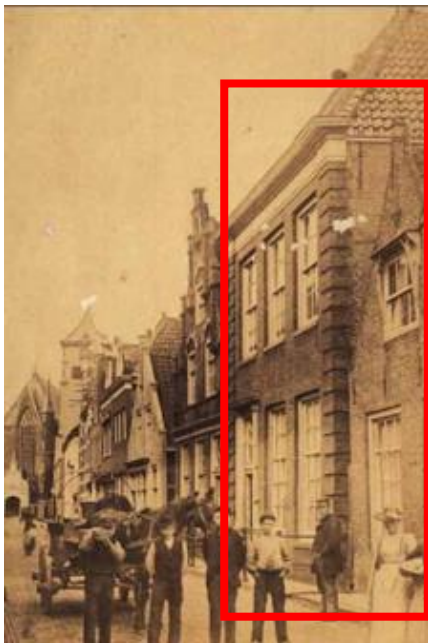
De Bijenkorf was het eerste grote warenhuis in Nederland. Oorspronkelijk bestond het uit verschillende panden aan de Nieuwendijk (foto linksboven). Deze panden werden later samengetrokken, waarna er bredere en uniforme winkelpuien ontstonden (foto rechtsboven). Nog later werd er gekozen voor één groot gebouw aan het Damrak (foto linksonder).

Zoals we later zullen zien gebeurde dit ook op kleinere schaal in de Westerstraat in Enkhuizen. In die tijd stootte dit soort samentrekkingen ook op kritiek van monumentenliefhebbers, getuige de spotprent rechtsonder. Inmiddels zijn veel van dit soort nieuw gebouwde objecten zelf ook een beschermd monument. Zij hadden wel een schaalvergroterend effect op hun directe omgeving.

Voorbeeld Westerstraat 114

Ook in Enkhuizen vond het samentrekken van winkelpanden plaats. Het meest grootschalige voorbeeld hiervan is Westerstraat 114 waar twee historische panden (rode kader foto links) in 1894 plaats maakten voor het nieuwe winkelpand van J. Ruiten, de eigenaar van 'Magazijn de Gunst', die damesmode en herenconfectie verkocht (foto rechts).

Voorbeeld Westerstraat 23-25-27-29

Ook op de hoek van de Westerstraat met de Zuiderkerksteeg moesten een begin 20e eeuw een paar vermoedelijk 17e/18e-eeuwse huizen wijken voor winkelpanden, waaronder een halsgevel op nummer 29 (foto links hieronder). De panden links op de foto rechtsonder (nummer 23 en 25) en de halsgevel moesten later wijken voor de bouw van eigentijdse winkelpanden.

Onderstaande foto's laten ook hier duidelijk de ontwikkeling van historische individuele panden naar samengetrokken winkelpanden zien. Linksonder zijn er nog duidelijk twee van elkaar te onderscheiden winkelpanden in Jugendstil, die wel bij elkaar horen (nummers 25 en 27). De foto midden onder laat zien hoe zij door hun aangepaste puien ontwerp reeds zijn samengevoegd in de stijl van de Amsterdamsche School. Deze laatste verbouwing is ondanks wat latere aanpassingen nog steeds duidelijk zichtbaar (foto rechtsonder). De puien uit de Amsterdamsche School zijn op zich eenvoudig terug te restaureren.

Voorbeeld Westerstraat 37-39

De panden Westerstraat 37 en 39 werden in 1977 samengevoegd. De eigentijdse pui op de foto links hieronder verhuult niet dat het hier om oorspronkelijk twee losse panden gaat. De oorspronkelijke parcellering is hierbij duidelijk zichtbaar gebleven.

Voorbeeld Westerstraat 41-43

De panden Westerstraat 41 en 43 werden samengetrokken, waarbij op de rechterfoto hieronder niet alleen de drie bogen van het pand links, maar ook de oorspronkelijke bebouwing van het pand rechts verdwenen. Ook bij de huidige pui werden beide panden samengevoegd en het uiterlijk van de pui doorgetrokken. De oorspronkelijke parcellering is verloren gegaan.

Bij veel potentiële klanten ontstond de gewoonte om de uitgestalde goederen in etalages te bekijken zonder dat zij direct van plan waren iets te kopen. Als resultaat gingen ook andere winkels op deze vorm van verkopen over. Om de aandacht van de voorbijgangers te trekken en hen te verleiden werd het belangrijk om koopwaar zo aantrekkelijk mogelijk te presenteren. Eerst in eenvoudige etalagekasten, maar al snel in etalages in opvallende en bijzonder gedecoreerde winkelpuien.

Stijlsoorten

De winkelpuien werden in verschillende stijlen ontworpen: Neoclassicisme (1800-1880), Eclecticisme (1840-1910), Neorenaissance (1877-1915), Jugendstil (1895-1915) en verder in de 20e eeuw de stijlen Amsterdamsche School, Art Deco, Modernisme, Functionalisme en meer recente eigentijdse ontwerpen. Dit alles tesamen levert een prachtige verzameling aan verschillende voorbeelden historisch erfgoed in de Westerstraat van Enkhuizen op, binnen een compact stukje binnenstad.

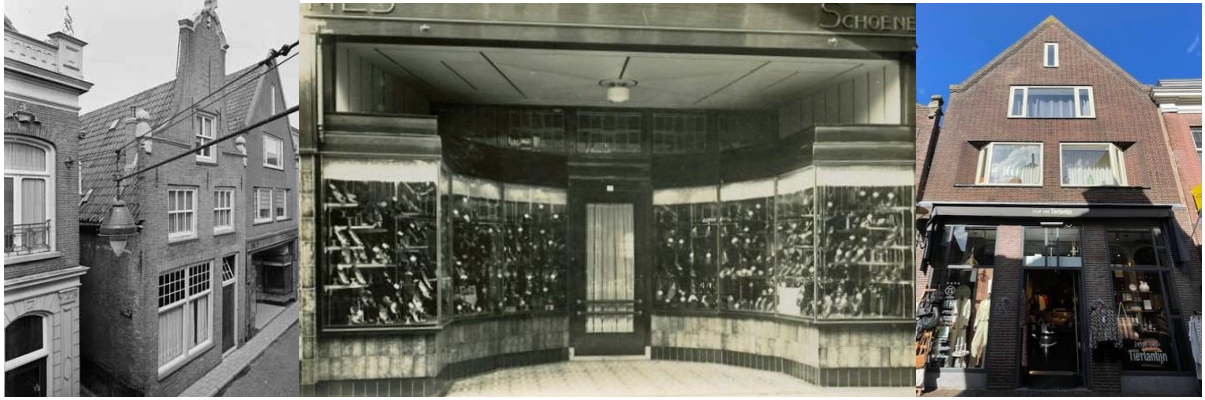
Opvallende etalages

Een paar opvallende etalages die in Enkhuizen ontstonden waren die van Westerstraat 19 met haar Amsterdamsche School pui (foto links hieronder), van Lakenman & Wagtendonk aan Westerstraat 35 met haar met vier vazen bekroneerde zuilen (foto hieronder midden) en de sierlijke pui met gevel van Westerstraat 57 (hieronder rechts).

Amsterdamsche School

De stijl van de Amsterdamsche School kwam ook in Enkhuizen veel voor. Op Westerstraat 58 ontstaat in 1934 een bijzondere winkelpui met gevel in de stijl van de Amsterdamsche School voor MES schoenen (foto's links en midden hieronder). De huidige pui (rechts) heeft geprobeerd zich aan te sluiten bij de rest van de gevel erboven maar het totaalontwerp uit 1934 blijft aangetast.

Ook op Westerstraat 110, 108, en 106 (foto's hieronder, van links naar rechts) bevonden zich Amsterdamsche School puien. Stumpel heeft haar lichtbak op de foto rechtsonder inmiddels verwijderd en daarachter kwamen ramen tevoorschijn.

Voorbeeld Westerstraat 21 en 40

Naast het Drechterlandse Huis stond oorspronkelijk een poort (links op foto linksboven en op foto rechtsboven).

Direct rechts ervan bevond zich een winkelpand dat later is verdwenen net als de laagbouw op de hoek rechts op Westerstraat 21 (foto's linksboven en linksonder) die in 1934 werd vervangen door een eigentijdse nieuwbouw. Inmiddels heeft deze nieuwbouw ook bouwhistorische waarde als voorbeeld van de Amsterdamsche School (hieronder foto rechts).

Voorbeeld Westerstraat 40, 'Het Drechterlandse Huis'

Het Drechterlandse Huis (boven en onder) heeft verschillende verschijningsvormen gekend. De poort en het winkelpand rechts en tegenover ervan zijn gesloopt en vervangen. Linksonder het pand hoe het oorspronkelijk was, rechtsonder de winkelpui die er in de jaren 1920-1930 in kwam, ook weer in de stijl van de Amsterdamsche School. Ondertussen is het deze pui ook weer aangepast naar een in winkelunits opgedeelde variant, waarvan de pui een andere invulling is van het origineel (kleurenfoto helemaal onderaan).

Samentrekken en het daarmee gepaard gaande verdwijnen van de originele parcellering

Het Drechterlandse Huis was voor Enkhuizer begrippen, net als het verderop gelegen Van Bleiswijkhuis, een breed gebouw. Soms ontstonden dit soort panden door samenvoegingen om een groter geheel te gaan vormen, zoals het Snouck van Loosenhuis. Het samentrekken van panden door één grote pui (voorbeelden Wouter Ruiters zie hieronder) deed bij veel panden daarentegen niet altijd goed, mede omdat het de zo betekenisvolle parcellering deed verdwijnen. Dit terwijl Nederlandse oude binnensteden vaak juist gekarakteriseerd worden door hun smalle grondstukken voor de bouw van huizen en hun bijbehorende daklandschap. Dat geeft deze binnensteden juist hun bijzondere uiterlijk. Dit samentrekken heeft dan ook vaak tot onwenselijke esthetische oplossingen geleid.

Voorbeeld Wouter Ruiters/Française

Wouter Ruiters verwierf de panden aan Westerstraat 47-49 in 1891 en vestigde in het linkerpand "De Vlijt", een winkel in heren- en kinderconfectie, en in het rechterpand een bazaar met beddengoed en speelgoed. Na WO II werden de panden radicaal samengevoegd middels een eigentijdse pui, die in 1992 bij het terugbrengen van de panden in oorspronkelijke luister én parcellering weer werd verwijderd.

Linksboven de situatie van de twee oorspronkelijke winkelpanden naast elkaar. Rechtsboven de situatie na de restauratie in 1992. Hieronder twee afbeeldingen van hoe de pui na WO II werd samengetrokken. Dit deed niet alleen afbreuk aan het aanzien van beide panden, maar doorbrak de oorspronkelijke parcellering en leidde tot een stedenbouwkundige schaalvergroting die niet past in de Westerstraet. Dit is een goed voorbeeld van het herstel van winkelpuien en de oorspronkelijke parcellering.

Voorbeeld Kouwenhoven-Goos

Een ander voorbeeld van het samentrekken van panden was modehuis Kouwenhoven-Goos op Westerstraat 75 en 79 dat na de brand in 1939 niet alleen een nieuwere invulling gaf op de plaats van een beschadigd historisch pand (foto linksonder), maar dit ook in de pui samenvoegde tot één geheel (foto middenonder). Recentelijk zijn beide panden weer los van elkaar gemaakt wat de originele parcellering heeft teruggebracht (foto rechtsonder). Het herstel van de afgebrande gevel naar de situatie van vóór 1939 zou het straatbeeld aanzienlijk verder verbeteren.

Voorbeeld: Westerstraat 87, 89 en 91

Het pand Westerstraat 89 werd in 1934 aangepast tot een typisch ontwerp uit die tijd (zie hierboven in het midden van de tekening en in de foto's links- en midden onder).

Later werd dit pand door de Vezo samengetrokken tot één pand door de plint door te trekken (zie foto hieronder rechts). Daarmee ging de originele parcellering verloren. Dat is op dit moment met de invulling door Blokker nog steeds het geval. Het pand rechts van het Busykeshuis op Westerstraat 93 wordt momenteel verbouwd. De foto's hieronder laten haar verschillende pui aanpassingen over tijd duidelijk zien.

Verstopte winkelpuien

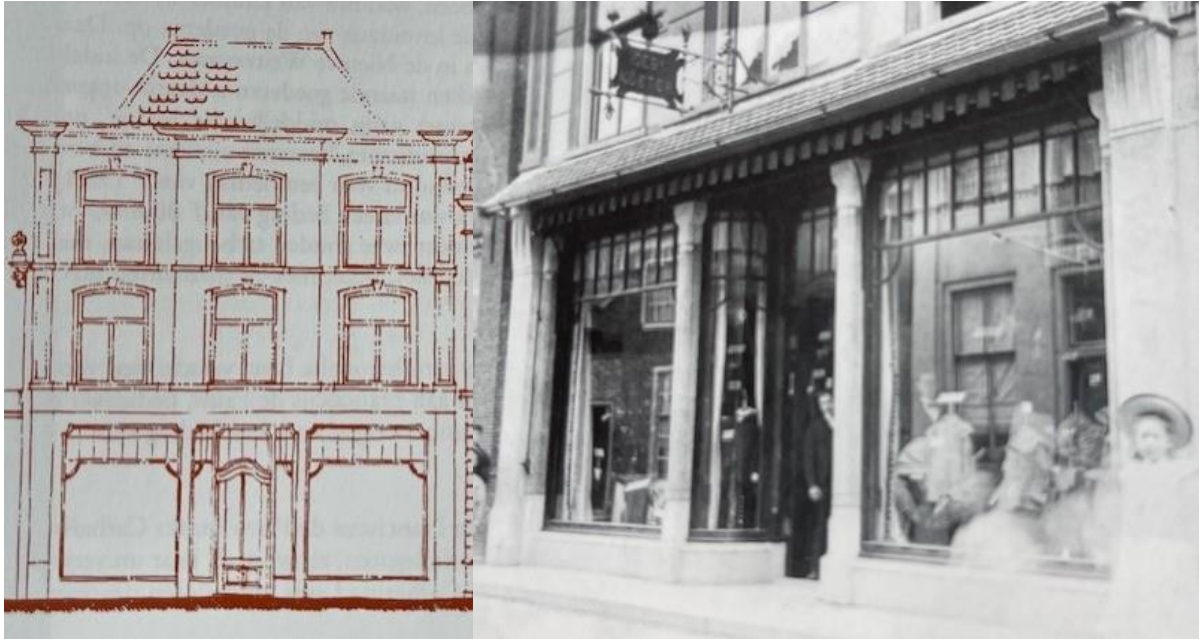
Helaas zijn er in loop der jaren steeds meer winkelpuien uit het straatbeeld verdwenen. Originele winkelpuien zijn, meestal bij ketens, veelal vervangen door gevelbrede inspiratieloze etalagebakken, vaak gemaakt van laagwaardige materialen, ontworpen zonder enige vorm van architectonische samenhang met de rest van de gevel en/of het straatbeeld. Andere puien zijn wel (gedeeltelijk) behouden, maar verstopt achter lagen beplating, rolluiken of reclameborden. Dit alles is zonde omdat juist het karakter van de winkelpui niet alleen kenmerkend is voor de winkel en het (monumentale) pand zelf, maar zelfs het hele straatbeeld bepaalt. Dit omdat voetgangers doorgaans recht vooruit kijkend de stad doorlopen en daarbij regelrecht in contact staan met de puien, pas in latere instantie kijken zij ook naar de rest van de gevel daarboven. Een goed voorbeeld van verstopte winkelpuien zijn die van Westerstraat 33 en 62.

Voorbeeld: Westerstraat 62 en 64

Westerstraat 62 was oorspronkelijk een rijk geornamenteerd pand met een bijzondere uitstraling. Volgens ons is het uitermate geschikt als pilot, omdat een groot deel van de oorspronkelijke pui nog onder de huidige winkelpui verstopt zit. Deze is door een hoog vlak bakstenen deels aan het oog onttrokken (foto rechtsonder). De drie-indeling en de bijbehorende boogjes in de winkelpui zitten nog op hun plaats. Dit is een voorbeeld van een gevel die relatief makkelijk terug aan te passen is in haar oorspronkelijke glorie met diepere ramen op de 1e etage en rijke ornamenten.

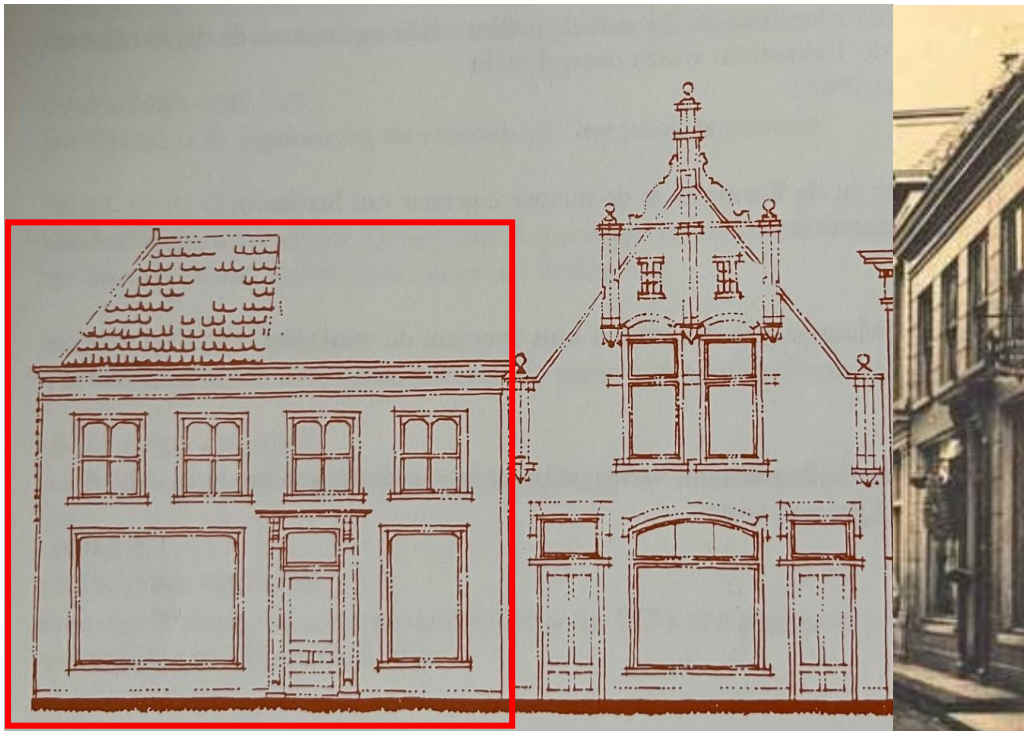

Ook het pand hiernaast, Westerstraat 64, werd gekenmerkt door een pui met een bijzondere uitstraling (zie hieronder). Omdat zij naast elkaar liggen is er hier met een cluster als deze veel te behalen. Het pand kreeg in 1904 haar Jugendstil winkelpui, ontworpen door U.J. van der Meulen ten behoeve van een herenkledingzaak van de gebroeders Köster.

Voorbeeld: Westerstraat 69

Een andere gevel die relatief makkelijk is terug te brengen is de gevel van Westerstraat 69. Het historische pand staat er nog (hieronder, tekening links in rode kader), alleen de voorgevel is na WO II van haar bepleistering en grote roedenramen ontdaan en vervangen door een moderne invulling (hieronder, foto links). Het pand zelf kan gewoon blijven staan, alleen de gevel zou weer kunnen worden teruggebracht om haar beter in haar omgeving te laten aansluiten.

Voorbeeld: Westerstraat 67

Het links hiervan gelegen pand Westerstraat 67 is ook een voorbeeld van hoe een pui verbeterd kan worden aangezien er nog beeldmateriaal voorhanden is van de oorspronkelijke situatie (zie foto's hieronder).

Voorbeeld: Westerstraat 106-108

Over Enkhuizen wordt vaak gedacht dat de stad grotendeels in de 18e en 19e eeuw werd afgebroken. Dat is onterecht. Ook in de laatste 100 jaar is er helaas nog veel verdwenen. Hiervan zijn alleen al in de Westerstraat diverse voorbeelden te vinden. Een van de twee panden van de huidige boekhandel Stumpel op Westerstraat 106 was eigenlijk een historische trapgevel (foto onder links, 2e pand van links), totdat deze 1^e helft 20^e eeuw werd vervangen door een nieuwe variant (foto onder rechts, pand in midden). Wellicht een interessante cluster om iets aan te doen?

Een paar panden verderop verdween in 1930 een halsgevel aan Westerstraat 100 (foto boven links, 5e pand van links) om vervangen te worden door een hoog pand (zie hieronder met balkon en puntgevel).

Rooms Katholieke kerk

Een grote zorg in de Westerstraat is de toekomst van de Rooms Katholieke kerk (1905), met haar toren (1929), die leeg staan en steeds verder vervallen. Alleen het doopvont is rijksmonument. In vergelijkbare gevallen worden in niet meer gebruikte kerken onder andere woningen gerealiseerd zoals in Hoorn en Alkmaar.

Het grootste aantal verdwenen gevels bevindt zich rondom deze Rooms Katholieke kerk. Voor het gereedkomen van haar toren werd het ervoor liggende pand Westerstraat 109 in 1928 gesloopt (foto hierboven). Ertegenover waren twee trapgeveltjes vervangen door de rode dubbele trapgevel pand wat er nu nog staat 124-126 (rode pijlen, foto linksonder). Ook de halsgevel ernaast op Westerstraat 122 verdween (rode pijl, foto rechts).

Hoofdstuk 2 : Impulsaanpak winkelgebieden (IW)

De Impulsaanpak winkelgebieden (IW) is door het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat via de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (www.rvo.nl) in het leven geroepen om binnenstedelijke winkelgebieden toekomstbestendig te maken. Hiermee verbeteren gemeenten hun winkelstraat of -gebied. Doel is onder andere minder lege winkelpanden, meer woningen en meer groen.

In 2022 en 2023 waren er in totaal 29 projecten, in juli 2024 vindt de 4^e en laatste inschrijfronde plaats om hieraan mee te doen. In totaal gaat het om 100 miljoen euro aan subsidies, tot 5 miljoen per project. Volgens Stadsherstel Enkhuizen een unieke kans voor Enkhuizen.

De site van Impulsaanpak winkelgebieden (IW) legt uit op <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/impulsaanpak-winkelgebieden#voorwaarden> uit hoe het werkt:

Voor wie en waarvoor?

Gemeenten vragen de Impulsaanpak winkelgebieden aan als zij hun winkelgebied willen aanpakken.

Waarvoor vraagt u Impulsaanpak winkelgebieden aan?

Het programma ondersteunt gebiedsgerichte projecten door kennis en expertise te delen. Gemeenten kunnen daarnaast financiële steun aanvragen als zij samenwerken met maatschappelijke partners om winkelgebieden te vernieuwen.

Met dit programma maakt u de winkelgebieden weer aantrekkelijk voor zowel bewoners, ondernemers als bezoekers. Samen met private investeerders zet u zich in om deze gebieden integraal te verbeteren. Ook op langere termijn.

Voorwaarden

Om de Impulsaanpak aan te vragen moet een project voldoen aan bepaalde voorwaarden.

Bijvoorbeeld:

- Het project valt binnen een binnenstedelijk winkelgebied en is een geografisch aaneengesloten gebied.
- Tenminste 2 private partijen zijn aangesloten bij de transformatie en investeren zelf ook in het projectgebied.
- Het project heeft een onrendabele top van minimaal € 1 miljoen en de aanvraag bedraagt maximaal € 5 miljoen (exclusief btw) per project.
- U levert een college- of raadbesluit waaruit blijkt dat de gemeente het publieke deel van de onrendabele top financiert.

Bovenstaande figuur laat zien dat veel steden Enkhuizen voor gingen. Sluis en Alkmaar wisten elk bijna één miljoen aan subsidie te krijgen, steden als Apeldoorn, Heerenveen en Emmen haalden bijna de maximale 5 miljoen. Waarom zou Enkhuizen hiervoor niet in aanmerking (willen) komen?

(Bron: <https://www.rvo.nl/subsidies-financiering/impulsaanpak-winkelgebieden/resultaten-winkelgebieden>)

Hieronder volgt van deze site een overzicht met een paar voorbeelden van steden en hun IW projecten. Minder leegstand, betere parkeerfaciliteiten, fraaiere inrichting openbare ruimte, meer woningen en meer groen zijn vaak terugkerende thema's, die net als het voorhanden zijn van een historische binnenstad, ook voor Enkhuizen gelden. Hieruit kunnen voorbeelden worden genomen die een positieve bijdrage kunnen leveren aan de IW aanvraag voor Enkhuizen. Daarbinnen past ook dit winkelpuien initiatief.

Alkmaar

De winkelstraat Laat-west heeft veel leegstand met een aantal grote panden van vroegere publiekstrekkingen als de V&D en Primark. De gemeente veranderde dit gebied in een verblijfslocatie. De gemeente sloop het Primarkpand en herbouwt deze met commerciële functies op de begane grond en 70 woningen op de verdiepingen. Deze impulsaanpak versterkt het 'winkelrondje'.

Den Helder: revitalisatie stadshart

Het winkelhart in Den Helder heeft een verouderde sfeer en oogt best rommelig. Er is leegstand, vooral in het meest centrale en overdekte deel. Het doel van deze aanpak is het Stadshart op te waarderen. In de kern van het winkelrondje komt een supermarkt, met erboven 16 woningen. Door sloop verdwijnt (vooral leegstaande) winkelruimte. De gemeente voegt in plaats daarvan nieuwe woningen toe. Dit is gunstig voor de leefbaarheid van het stadshart en voor de huidige woningnood.

Dokkum

Dokkum heeft een historische binnenstad. Op dit moment staan elf panden leeg, zijn een aantal panden verouderd en is het winkelaanbod versnipperd. Het centrum heeft geen supermarkten meer en biedt daarmee minder bezoekgemak voor de consument. Daarnaast zijn er onvoldoende en verouderde parkeerfaciliteiten met onaantrekkelijke looproutes naar het centrum. De gemeente en ruim tien pandeigenaren investeren in het verbeteren van de straten en de transformatie van zes onrendabele objecten naar andere functies, zoals wonen, (dag)horeca en praktijkruimten. In combinatie met de al opgeknapte Markt moet het kernwinkelgebied weer aantrekkelijk worden om te bezoeken.

Dordrecht

Dordrecht is een historische stad met oude binnenhavens en vele monumenten. De binnenstad heeft veel potentie, maar op enkele belangrijke plekken ontbreekt de kwaliteit van het (retail)aanbod. Ondanks de groei van het aantal inwoners, krimpt de stadskern. 12% van de winkels staat leeg. Om de binnenstad aantrekkelijker te maken, wordt het Statenplein met aangrenzende straten opnieuw ingericht, gevels gerenoveerd, winkels geherstructureerd en komt er meer groen. Er komen nieuwe parkeervoorzieningen voor auto's en fietsen. Door de aanpassingen nemen de kwaliteit, leefbaarheid, sociale veiligheid en levendigheid toe. Het plein wordt een verblijfs- en ontmoetingsruimte, in plaats van een overloopgebied.

Heerenveen

Door de bouw van een nieuwe parkeergarage kunnen de bestaande parkeerterreinen worden vergroend, zodat ze aantrekkelijker worden als verblijfsplek. Dit past bij de beoogde maatschappelijk-culturele ontwikkelingen, zoals het verplaatsen van de bibliotheek naar dit gebied.

Hengelo

In het winkelgebied is veel leegstand. Ongeveer 10 verblijfobjecten staan leeg, waaronder het vroegere V&D-pand. Hierdoor dreigt verloedering. Dit heeft geen positieve invloed op het functioneren van de binnenstad. De gemeente wil dit gebied daarom veranderen in woongebied. Dit zorgt voor extra klanten voor de binnenstad. Winkels en andere retailfuncties worden verplaatst naar delen in de binnenstad waar leegstand is. Ook richt de gemeente het openbaar gebied opnieuw in om het kwaliteitsniveau en het verblijfsklimaat te verbeteren.

Oldenzaal

Het project bestaat uit de herontwikkeling van 4 panden en de herinrichting van 2 straten. Leegstaande winkels en kantoorpanden krijgen een nieuwe functie. Met deze herontwikkeling wordt de winkelleegstand met 40 tot 50% verminderd. Ook wordt het historische karakter weer zichtbaar en krijgt het winkelgebied een nieuwe, aantrekkelijke uitstraling.

Centrumontwikkeling Someren

Dit project gaat over het hele centrum. De winkels liggen ver van elkaar af. Steeds meer van de winkelpanden in het centrum staan leeg. De culturele voorzieningen, zoals de bibliotheek, liggen buiten het centrum. Door de spreiding en de lage kwaliteit van het winkelaanbod blijven mensen maar kort in het winkelgebied. Vrijgekomen panden worden deels veranderd in woningen. De gevels worden verbeterd met een gemeentelijke subsidie.

Terneuzen

Het kernwinkelgebied van Terneuzen heeft te maken met grote leegstand. Het project wil cultuur, horeca en het winkelcentrum verbinden in een cultuurkwartier. Dit trekt ook meer publiek naar de rest van de binnenstad. Door leegstand, verstening en gesloten gevels is er weinig levendigheid op straat, en veel verloedering in het projectgebied. Dat leidt tot sociaal onveilige situaties en weinig investeringen. Het project maakt het winkelgebied kleiner en completer. Winkeliers aan de rand van het winkelgebied worden zoveel mogelijk verplaatst naar het centrum. Er wordt geïnvesteerd in een groen plein met bankjes en betere looproutes. Dit verbetert de aanloop en het veiligheidsgevoel.

Kortom:

Enkhuizen heeft sinds het ontstaan van de IW-subsidies in 2021, waarvoor tot medio dit jaar in totaal 100 miljoen euro beschikbaar is, nog niet meegedaan aan de aanvraagronde. Reden genoeg om voor de Enkhuizer binnenstad, met Westerstraat als levensader, een IW-subsidie aan te vragen. Stadsherstel Enkhuizen draagt graag haar steentje bij om dit voor de sluitingstijd op 1 juli a.s. mogelijk te maken. Het initiatief om historische winkelpuien in de openbare ruimte te herstellen om daar een bijdrage aan te leveren is onderdeel van dit groter plan.

Hoofdstuk 3: Inventarisatie, Pilots & Aanpassen Welstandsnota & Bestemmingsplan

Als mogelijk onderdeel van het IW project dat zich ook richt op een verbetering van de openbare ruimte, komt Stadsherstel Enkhuizen met de volgende voorstellen tot behoud en/of herstel van historische en architectonisch bijzondere winkelpuien:

Inventarisatie:

Om de vele nog aanwezige historische en/of architectonisch bijzondere puien te kunnen behouden voor de stad is het noodzakelijk om een beleid te ontwikkelen dat de puien beter kan beschermen tegen vermindering of sloop. Een inventarisatie van het huidige bestand is daarbij van belang. Stadsherstel Enkhuizen geeft graag een voorzet voor deze inventarisatie en wil deze publiekelijk delen. Wij zijn verder benieuwd naar welke mogelijkheden het gemeentebestuur ziet om iets aan deze problematiek te doen.

Pilot:

Stadsherstel Enkhuizen stelt tevens voor een pilot te starten met als aanvankelijk doel een aangetaste historische en/of architectonisch bijzondere pui (gedeeltelijk) te herstellen. We hebben hierboven met verschillende voorbeelden al mogelijke aanzetten gegeven voor panden die hiervoor in aanmerking zouden kunnen komen. Uiteraard dient men daarbij wel oog te hebben voor hedendaagse wensen, zo nodig kan dus gemotiveerd afgeweken worden van het historisch voorbeeld. Ook is Stadsherstel Enkhuizen geen voorstander van het dwingen van eigenaren tot bepaalde maatregelen. Wij willen vooral het goede stimuleren en eigenaren aansporen om in beweging te komen.

Bij de pilot zijn er twee soorten ingrepen te verwachten:

1. Eenvoudige, maar wel zichtbare, ingrepen. Vaak gaan er onder nieuwe toevoegingen van de pui originele elementen schuil. Soms zijn er enkel platen of een rolluik voor de historische pui geschroefd, of kan door weer de juiste kleur aan te brengen of het herstellen van een glas-inloodraam of roedeverdeling een lelijke pui weer een juweel worden. Simpele ingrepen hoeven niet kostbaar te zijn, maar kunnen wel een significant verschil maken.
2. Ingrijpende renovatiewerkzaamheden. Wanneer een historische pui (grotendeels) is verdwenen, kunnen er plannen gemaakt worden om de oorspronkelijke structuur te herstellen, die vaak in samenhang met de bovenverdiepingen een fraai en logisch geheel vormt. Naast de historische structuur is er natuurlijk nog de oorspronkelijke detaillering. Deze herstelt men bij voorkeur bij een volledige reconstructie ook. Dat is echter niet altijd mogelijk, bijvoorbeeld door het ontbreken van de oorspronkelijke bouwtekeningen. Dan kan er voor gekozen worden om alleen de oorspronkelijke indeling te herstellen.

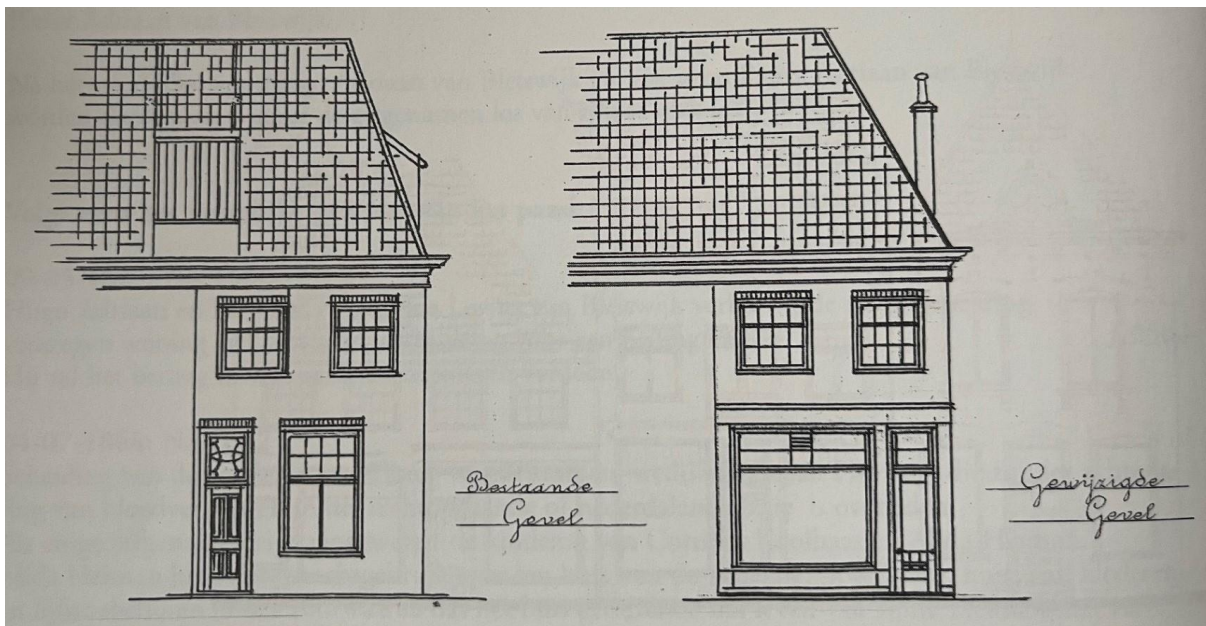
Dan wordt het gevelbeeld al beter en rustiger. Passende eigentijdse detaillering – bijvoorbeeld modern glas-in-lood bij met name Amsterdamsche School puien – is in dergelijke gevallen volgens ons ook een goede optie.

Aanpassen Welstandsnota en voegen in beschermd stadsgezicht:

Wat betreft nieuwe winkelpuien kan geconstateerd worden dat de huidige welstandsnota ruimte laat voor de realisatie van winkelpuien, reclame uitingen en uitstallingen in de Westerstraat die niet passen bij de historische identiteit van deze straat. Hier moet iets aan gebeuren door het aanpassen van de welstandsnota en door te kijken hoe dit al dan niet rijmt met de status van beschermd stadsgezicht.

Aanpassen Bestemmingsplan:

Op veel oude foto's en tekeningen van de Westerstraat is duidelijk zichtbaar dat er 100 jaar geleden meer woonhuizen waren dan op dit moment. Dat laat ook zien dat de Westerstraat van een gemengde straat steeds meer een winkelstraat is geworden, helemaal toen deze na 1960 autovrij werd gemaakt. Echter, er bleven steeds woonhuizen in de Westerstraat, ook toen het merendeel winkels werden. Volgens sommigen is het niet verstandig om woonfuncties toe te staan op de begane grond van huidige (leegstaande) winkels. Het zou echter verpaupering en verval kunnen voorkomen als er geen winkelbestemming aan lukt te geven. Daarvoor zou de gemeente bijvoorbeeld bij structurele leegstand (langer dan 2 jaar) of goede inhoudelijke plannen die een aanvulling zijn voor de aantrekkelijkheid van de Westerstraat uitzonderingen moeten kunnen maken door er toch woonfuncties in toe te laten. Los daarvan is wonen boven winkels sowieso een goede invulling. Daarmee kunnen pandeigenaren extra rendement maken om bijvoorbeeld te investeren in een opwaardering van hun pui en de rest van het pand.

De tekening hierboven laat zien hoe Westerstraat 61 in 1925 van woonhuis naar winkelpand met etalage werd aangepast.

Meer aandacht voor de vormgeving van nieuwe puien

Een ander belangrijk punt is de vormgeving van nieuwe puien. Misschien nog meer dan het behoud en/of herstel van historische en/of architectonisch bijzondere puien bepalen deze het karakter van winkelstraten.

Helaas zijn in een groot deel van binnensteden in Nederland nieuwe puien doorgaans niet van een kwaliteit die past in een historische binnenstad. Slechts een enkele pui is zorgvuldig ontworpen, met oog voor de omgeving en een hoogwaardig materiaalgebruik. Ook Enkhuizen zou moeten kijken hoe de welstandseisen voor nieuwe puien aangescherpt kunnen worden, om zo beter bij het pand en haar omgeving passende nieuwe puien te realiseren. Vermoedelijk is er door een aanpassing van de eisen al veel winst te boeken, zonder dat dit geld kost. Ingezet moet daarbij worden op bijvoorbeeld het materiaalgebruik. Zo zijn veel historische puien van hout, soms in combinatie met kleine oppervlakten natuursteen. Dat kan een inspiratiebron zijn voor nieuwe puien. Ook dient er een logische indeling te zijn en moet een relatie tussen de vaak oude gevel erboven en de nieuwe pui op de begane grond centraal staan. Die ontbreekt nu vaak, terwijl deze er vroeger vaak wel was. Het aanscherpen van de eisen betekent overigens niet dat alleen nog nieuwe puien in een oude stijl mogelijk zijn. Er moet ook ruimte blijven voor zorgvuldig ontworpen moderne puien.

Uitvoering Pilot

Bij het uitvoeren van de pilot moeten de volgende stappen worden doorlopen:

Selectie:

Als eerste moet een selectie gemaakt worden van verminkte winkelpuien die een opwaardering verdienen. Deze worden bij voorkeur gezocht waar een opwaardering dus ook direct opvalt voor een groot en breed publiek. De eerste selectie kan in samenwerking met onder andere erfgoedorganisaties worden gedaan. Stadsherstel Enkhuizen geeft alvast de aanzet tot een volledige inventarisatie van alle winkelpanden in dit gebied.

Clustering:

Als er meerdere puien in een gebied worden opgewaardeerd zal de verfraaiing beter tot zijn recht komen en meer opvallen. Het verdient daarom de voorkeur om te kijken of het mogelijk is om meerdere (dicht bij/naast elkaar gelegen) puien voor deze pilot te gebruiken.

Medewerking partners:

Vervolgens moet de medewerking van pandeigenaren en hun huurders, de ondernemers, worden gezocht. Daarmee kunnen pandeigenaren en winkeliers worden geselecteerd om hun pui te herstellen.

Sommige winkelketens pretenderen bijvoorbeeld duurzaam te zijn of tonen op andere wijzen maatschappelijk betrokkenheid. Anderen zullen volgen. Eigenaren moeten daarbij gewezen worden op succesvolle projecten elders.

Promotie en voordelen:

Deze pilot dient actief gepromoot te worden om deelnemers te enthousiasmeren en stimuleren. Voordelen zijn er voor zowel de pandeigenaar als de winkelier: het pand zelf oogt beter, de directe omgeving van het pand krijgt een impuls en bezoekers vertoeven nu eenmaal langer in een goed en kwalitatief hoogwaardig ingerichte openbare ruimte. Dat is goed voor de pandeigenaar (want meer passanten betekent hogere huur, hetgeen de waarde van een desbetreffend pand verhoogt) en voor de winkelier (want meer passanten betekent hogere omzet). Zo moeten geïnteresseerden op de mogelijkheid en de voordelen tot deelname aan de pilot worden gewezen.

Wanneer er een definitieve selectie is gemaakt begint het daadwerkelijke werk. Een belangrijk voorbeeld voor de aanpak van het herstel van winkelpuien is een al enkele jaren bestaand soortgelijk en zeer succesvol project in Leiden. Hier wordt er bij de geselecteerde puien eerst een onderzoek gedaan naar de historie van de pui om tot een compleet beeld te komen van de pui zelf. Dit kan bij de gemeente Enkhuzen intern worden gedaan, of extern. Aan de hand van dit onderzoek worden de mogelijkheden tot opwaardering geïnterpreteerd en kunnen ontwerpen worden gemaakt en adviezen worden gegeven. Met deze gegevens kan de eigenaar van een pand aan de slag. Uiteraard dient erop te worden toegezien dat de uitvoering uiteindelijk wordt gedaan conform het advies.

In Leiden is de praktijk dat binnen de onderzoeken en ontwerpen reeds rekening wordt gehouden met de welstandseisen. Wanneer de plannen vervolgens in procedure worden gebracht, is de kans logischerwijs klein dat de welstandscommissie deze plannen vervolgens dwarsboomt. Dit scheelt kosten en vertraging en resulteerde in een voorspoedig proces van de behandeling van vergunningsaanvragen, wat een stimulans bleek te zijn voor veel ondernemers om deel te nemen aan het project. Gezien het gedegen voorwerk bleek de beoordeling niet bijzonder arbeidsintensief te zijn en derhalve de kosten minder hoog. Dit kan ook in Enkhuzen een uitkomst bieden. Een belangrijke stimulans zou dan ook het verlagen (of afzien) van de leges kunnen zijn en/of het ter beschikking stellen van een historisch onderzoek naar een pui zoals hierboven in het voorbeeld van Leiden genoemd. Ook elders zijn in het (recente) verleden herstelprojecten van winkelpuien uitgevoerd. Zo zijn in een aantal stadsdelen in Amsterdam, en dan met name Oud-West en de Baarsjes vele historische en/of architectonisch bijzondere puien hersteld. Ook in Maastricht heeft met ervaring met het herstel van winkelpuien. Het is belangrijk dat Enkhuzen ook elders haar licht opsteekt, en de kennis die dit oplevert inzet voor dit project in de Enkhuzer binnenstad.

Wanneer er vervolgens een pui in het kader van het project hersteld is moet hier bekendheid aan worden gegeven. In samenwerking met erfgoedorganisaties kan er ook gedacht worden aan de uitreiking van een jaarlijkse puienprijs door de Burgemeester aan de mooiste opgeknapte winkelpui. Verder adviseren wij om in bijvoorbeeld lokale media aandacht te vragen voor de schoonheid en het belang van historische en/of architectonisch bijzondere winkelpuien.

Als de pilot slaagt zou deze verder uitgerold moeten worden, wat beter en effectiever gaat als er een inventarisatie lijst gereed is.

Hoofdstuk 4: hoe nu verder?

Verzoek aan raad en stadsbestuur:

Wij hopen dat de raad en het stadsbestuur na het lezen van deze notitie doordrongen zijn van het feit dat veel historische en/of architectonisch bijzondere winkelpuien in het centrum van Enkhuizen (deels) verdwenen zijn of onder druk staan, terwijl zij een zeer grote bijdrage kunnen leveren aan het stedenschoon en de beleving van een bezoek aan de Westerstraat en Enkhuizer binnenstad.

Daarnaast kan dit initiatief een waardevol onderdeel zijn om mee te dingen naar de IW-subsidies van het Rijk.

Wij constateren dat:

1. er in de loop der jaren vele historische winkelpuien uit het zicht zijn verdwenen of aangetast,
2. door relatief kleine inspanningen een belangrijk deel van de aangetaste historische puien in de Westerstraat al zichtbaar kan worden opgewaardeerd;
3. veel moderne winkelpuien worden ontworpen zonder oog voor hun omgeving en het betreffende (historische) pand;
4. historische winkelpuien positief bijdragen aan het stadsgezicht en ook een positieve invloed kunnen hebben op de uitstraling van de stad en de lokale economie;
5. het verminderen van te opvallende reclames en allerlei uitstallingen, toeters, bellen en vlaggen op straat de beleving en kwaliteit van de openbare ruimte makkelijk kan doen verbeteren;

Daarom willen wij het de raad en het stadsbestuur verzoeken:

1. actief mee te dingen naar het IW programma van de Rijksoverheid,
2. de historische en/of architectonisch bijzondere winkelpuien in kaart te brengen,
3. met maatregelen te komen om tot een betere bescherming en maatregelen ter stimulering van herstel naar originele toestand te komen,
4. hiervoor samen met Stadsherstel Enkhuizen en eventueel ook andere erfgoedorganisaties een inventarisatie te maken van de (nog) aanwezige (onderdelen van) historische en/of architectonisch bijzondere winkelpuien,
5. een pilot te starten met als voornaamste doel het herstellen van historische winkelpuien,
6. daarvoor een aantal puien te selecteren, uiteraard in overleg met betrokken pandeigenaren en winkeliers, en de in de binnenstad actieve erfgoedorganisaties,
7. kennis te nemen van vergelijkbare herstelprojecten elders,
8. middelen ter beschikking te stellen voor de inventarisatie en de pilot om met het herstel van de geselecteerde puien van te kunnen beginnen,
9. deelnemers aan de pilot te faciliteren door onderzoeken naar de originele pui uit te voeren, en voorstellen te doen voor reconstructie/restauratie,

10. het proces van beoordeling van de bouwaanvraag en vergunningen te bespoedigen,
11. anderen te enthousiasmeren en te stimuleren door aandacht te vragen voor het belang en de waarde van historische winkelpuien en naamsbekendheid te geven aan de pilot en de uitkomsten,
12. te kijken naar de huidige welstandseisen voor nieuwe puien, en deze aan te scherpen om de kwaliteit van nieuwe puien te verbeteren,
13. deze pilot na afloop te evalueren en bij succes een vervolg te geven.
14. te komen tot het inrichten en onder de aandacht brengen van het (vrijwillig) informatiepunt voor iedereen die in de binnenstad gaat verbouwen aan historische (winkel) panden. Voor kennis overdracht, hulp en sturing.